

ZAHRADNÍ DUŠE ◀

ANEB KDYŽ SE TOUHA STANE MÍSTEM A ČLOVĚK (S)TVOŘITELEM (VÝBĚR Z REPORTÁŽÍ O VZTAHU ZAHRADA-MAJITEL A NĚKDY I PROJEKTANT)

JITKA TREVISAN ◀

Blahodárnost vzájemného vztahu člověčí duše a místa je něco jako čtvrtá, nepopsatelná a v žádné měně nevyjádřitelná dimenze. Jako jsou zahrady bez duše, jsou lidé bez duše. Jsou ale zahradní duše člověčí, které ji podvědomě vnuknou místu – zahradě. A jsou duše zahradní, které vydechují dotyky předešlých duší člověčích. A jsou šťastné dny, kdy duše zahrady probudí spící duši člověčí. A jsou dny, kdy je tomu naopak.

▶ str. 58

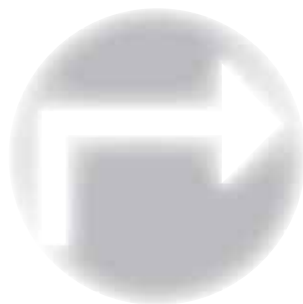
GLASS, Miriam. *Dürfen wir mal stören?*
Das Magazin. Nr. 24/2008. Zuerich.
Tamedia AG.

Nepsanou touhou architekta není „udělat dobrý projekt na zahradu“. Ale vytvořit Místo. Místo pro Člověka. Znamení, že se dílo zdařilo, není měřeno spokojeností autora či výší honoráře ani chválou kritiků v recenzovaných časopisech. Vše se odehraje v jednom okamžiku, v jednom pohledu ukrytém v očích. Tyto momenty jsou pravým hnacím motorem architekta. Nezachytitelné, nepředvídatelné momenty chráněny v nitru každého, kdo měl to štěstí je zažít. Proto patří velký dík autorům textů a neméně fotografům vybraných publikací, kteří se pokusili je zachytit, a také nakladatelstvím za souhlas k překladům a vydáním výběrů a sekvencí. Rozmanitost příběhů zachycuje i nekonečnou variabilitu vztahu a vzájemného působení mezi zahradou a člověkem, který ji obývá. Nejkomplexnější by pak mohly být příběhy, kdy architekt je zároveň tvůrcem své vlastní zahrady. A nebo také vůbec ne.

▶ str. 60

LEPPERT, Stefan. *Hinter meiner Hecke.*
Gartenarchitekten zeigen ihre Gärten.
München: DVA, 2005. 171 s.
ISBN 3-421-03482-6

▶ str. 65

HAIDEN, Christine – RAINER, Petra.
*Gartenmenschen; Sammler, Gestalter
und Enthusiasten.* St. Poelten-Salzburg:
Residenz Verlag, 2005. 158 s.
ISBN 3-7014-1406-1

▶ Překlady Jitka Trevisan

▶ Ing. **Jitka Trevisan** absolvovala Zahradnickou fakultu MZLU v Lednici, pracovala v Curychu u Kienast-Vogt-zahradní architekti, pak vedla studijní obor používání rostlin na oddělení životního prostředí a přírodních zdrojů na Vysoké škole Wädenswil ve Švýcarsku, nyní vyučuje na katedře zahradní a krajinné architektury na Fakultě agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů ČZU v Praze.

Zahrada Nicola Valmarany, Villa Citadelle-Vigodarzere, Padova

Má-li někdo tu čest být nositelem překrásného jména Nicola Valmarana a pocházet z benátské šlechty, pak stráví své bytí mezi loveckými psy a krásnými ženami, nebo tráví svůj čas sám ve své zahradě. Obrázek zachycuje 45letého zahradního architekta v poněkud melancholické náladě. A tak nasedl do své lodky a vesluje na rybníku uprostřed své 14hektarové rezidence u Padovy. Právě odtud vidí mohutné stromy, neogotickou grotu a malý belveder. Jeho „anglická zahrada“ v Itálii byla již několikrát oceněna.

Fotograf: Pierpaolo Ferrari

Zahrada Marka Rudkina, Paříž

Ten, kdo se ocitne na okraji lesa Rambouillet, už musí další cestu znát, aby našel tajný vstup do zahrady Marka Rudkina. Je to ukrytý ráj amerického zahradního designéra, který v roce 1954 přišel do Francie a v 90. letech nově zformoval zahradu Palais Royal. Rudkinův magický park plný javorů a kaštanů se táhne podél údolí, na jehož jednom konci leží rybník zarámovaný trvalkami. Tato zahrada připomíná krajiny od Corota či Moneta. V nichž se ukazuje příroda jako divoká a umělá zároveň a hodí se ke vzhledu Rudkina samého. On, 79letý, s bílými vlasy je jedním z poslední pravých dandyů; perfektně upraven a plný přirozené elegance. Bohužel muži jako Rudkin jsou vymírajícím druhem.

Fotograf: Serge Leblon

Zahrada Davida Lelanda, Londýn

„George je v mých vzpomínkách velkým a skromným mužem, jako hudebník i jako zahradník.“ popisuje britský herec a režisér David Leland kytaristu Beatles George Harrisona, který se po zavraždění Johna Lennona na dlouho stáhnul do ústraní a věnoval se pouze své zahradě. Vášni, která Lelanda a Harrisona spojuje, jak dokazuje i zahrada jeho domu v parku Tufnell na severu Londýna. V hustě porostlém území 61letý Leland nejraději podřimuje na židli a vzpomíná. Lelandovo nejmladší filmové dílo „Virgin Territory“ je moderním pohledem na Dekameron s herci Míšou Bartonovou a Timem Rothem, kteří se před zlem světa schovají do idylické zahrady.

Fotograf: Stefan Ruiz

Zahrada Veroniky Vionnet, Basilej

Před padesáti lety byla usedlost na svahu opuštěnou ruinou ponechanou svému osudu. Dnes tvoří staré zdi obytné prostory, které jsou obklopeny pečlivě navrženou zahradou. Interiérová architektka Veronika Vionnet spolu se svým manželem v 70. letech usedlost přestavěla. Zahradu navrhl zahradní designér Enzo Enea. „Jako architektka mám dobré oko pro formy a barvy,“ říká Veronika Vionnet, „ale mé schopnosti končí u domovních zdí, navrhnout zahradu se mi doopravdy nikdy nepodařilo.“

Fotograf: Anoush Abrar a Aimée Hoving

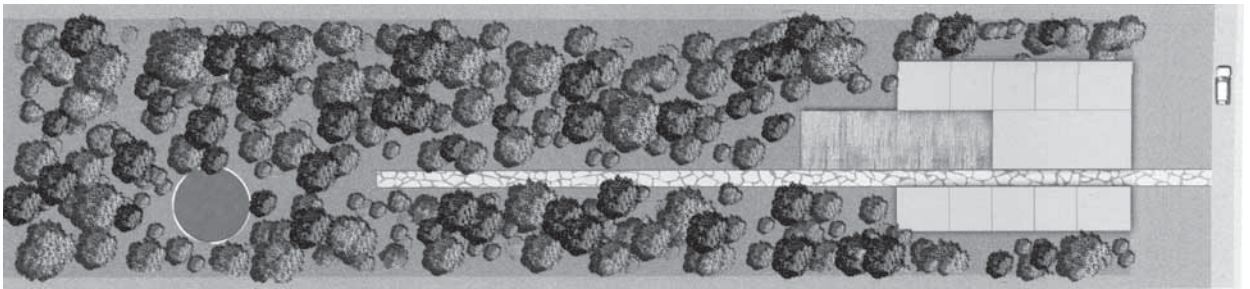
Zahrada Catheriny a Michela Waeberových, Barberèche

Zahrada okolo sadu v Barberèche je soukromá a otevřená zároveň. Žádné zdi a žádné živé ploty nezaclánějí v pohledu na zahradu plynule přecházející do okolní krajiny. Kulatý bazén charakterizuje prostor obklopený půlkruhy habrových živých plůtků; starý ovocný sad tvoří přechod do venkovského okolí. Autorem návrhu zahrady je Belgičan Jaques Wirtz. „Naše zahrada je pokračováním našich obytných pokojů.“ říkají oba. „Je konstantou v našem životě.“

Fotograf: Anoush Abrar a Aimée Hoving

„Objevím nový květ a všechno ostatní mi najednou připadá nepodstatné.“

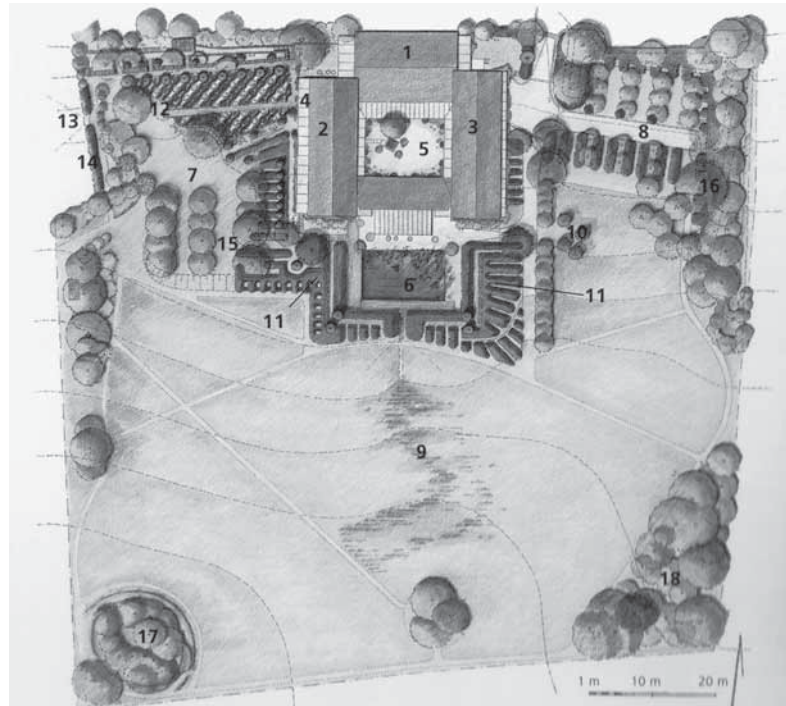

Ideální by byla břízová zahrada
Zahradní fantazie Markuse Gnüchtla

„Zahrada, to je místo poetických dějů, ve které je růže pro moji nejmilejší, kuchyňský záhon pro můj hlad a jeden strom, který skýtá stín.“

„Březový háj je pro mne nejvkusnější, nejelegantnější a nejemnější forma domácího lesa.“ Pouze jemné rozdíly ve vlastnosti lesní půdy definují procházku zahradou, vznikající a zanikající stezky umožňují přístup k měnícím se oblíbeným místům. To nejhezčí místočko v zahradě může vandrovat... Žádná zahrada bez osvětlení! Jednotlivá, v půdě volně rozmístěná svítidla kouzlí nálady v lesním porostu. „Tak by vypadala moje ideální zahrada, kterou bych rád se svou rodinou obýval, dopřál-li by mi jí jednou osud.“

Zahradní umění mezi větrem a loukami
Zahrada Anneliese a Petera Latzových na severu Mnichova

„Zahrada, to je to místo, kde nejraději pracujeme.“

Zahrady se vestavějí nejen do určité krajiny, ale i do určitého klimatu. Zahradu můžeme do krajiny zakomponovat, nebo ji naopak ztvárnit jako její kontrapunkt. S klimatem už je to obtížnější. Větrná poloha a náhlé bavorské deště a ochlazení, přívaly vody ze sousedství končící u paty svahu zahrady. Anneliese a Peter po léta hledali, jak čelit této klimatické nepřízni, a zároveň takto vytvářeli zahradu. Hustě vysázené „balíky“ z habru, ptačího zobu a šípků a také ovocné špalíry v kruzích chrání části zahrady blíže u domu. Zahrada je Peterovo „experimentální pole“. Návštěvník je neustále překvapován, musí si sednout, snaží se pochopit, je udiven. Všude a nikde cítí se být přenesen návštěvník-zahradník, ve vzpomínkách, které budí kreativitu, jež pak vzpomínky „hnojí a dopřává jim růstu“

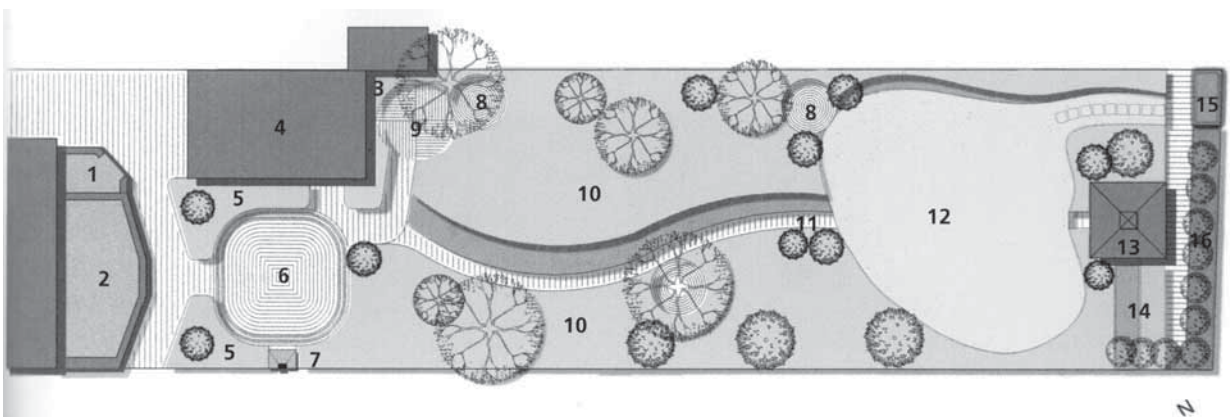

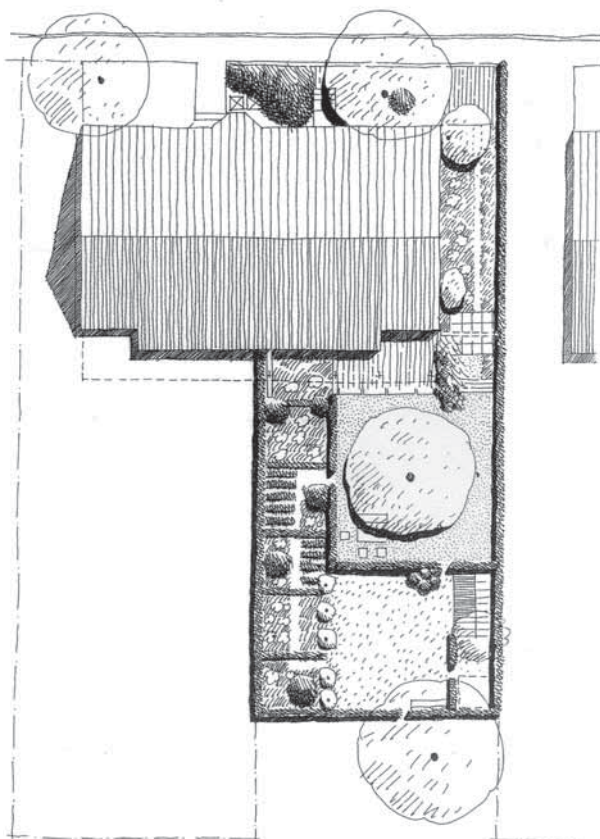
Nejkrásnější období v protisvětle
Zahrada Petry Pelzové v okolí Jerichova

„Zahrada, to je místo, které je opakem našeho každodenního života, je laboratoří pro vlastní nápady a útočištěm pro ostření smyslů.“

Mnohdy jsou to náhody, které změní náš život, které ovlivní i běh profesního vývoje, setkáme se s člověkem, přečteme knihu. To bylo v roce 1993, kdy se Petře dostala do ruky kniha od autorů Jamese van Swedena a Wolfganga Oehmeho o jejich velkopološném používání trvalek v Americe. Později poznala Petra o 30 let staršího Wolfganga osobně, okamžitě si porozuměli, Petra však začala hledat na základě inspirace z tohoto setkání vlastní cestu.

Dnes je osobností v používání trvalek. Její zahrada o pouhých 500 m² je však příliš malá na celou paletu, kterou by chtěla Petra vyzkoušet, okružní cesta by ji ještě zmenšila. Jediná stezka prochází jakoby jediným záhonem, vede k bodu klidu, ke stoletému altánu. Petra vsadila na rostliny, které okouzlují hlavně listy, formou, texturou a strukturou. Květ je druhořadý.

Tři pokoje pod volnou oblohou
Zahrada Ulricha Singera v okolí Badenu

*„Zahrada, to je místo, které mi dělá dobře.“
 „Žádná květina – žádná starost. Žádná květina – žádná radost.“*

Tato reakce spřáteleného švédského kolegy Svena Ingvara Andersona na jeho zahradu na Ulricha však nijak nezapůsobila. Staví totiž „práci na zahradě“ do jiného světla. Pěčí jako takovou svou 250 m² velkou zahradu neustále nově dotváří, ta však nikdy není dokončena. „Na náš živý plot a jeho statnou výšku stěžovali sousedé... Tak jsme do něj vystřihli okno.“

Rostlina je pro Ulricha umělecký prostředek a jako taková mu k vyjádření stačí. V plné úctě ke skandinávské zdrženlivosti mu postačí několik málo druhů. Habr, tis a zimoztráz nabízejí decentní dynamiku svým rašením, opadáním, reflexí světla.

Nad střechami Vídně
Střešní krajina Alice Größingerové

„Zahrada, to je místo, na kterém si obzvlášť městský člověk může uvědomit vztah k přírodě a životu.“

Alice se z přehledného Salzburku odstěhovala do půdního bytu s tisícimetrovou střešní terasou ve Vídni, kde si užívá života velkoměsta. Terasa slouží dvěma bytům a je spojena barevnou zdí s průchodem. Sousedé naplnili svůj prostor rostlinami v nádobách. Alice svůj prostor vnímá a užívá naopak. Jednoduše, tak aby byl dán prostor fantazii a přeměnám. Jen veliký gauč a Oskar, na zlato natřená zachráněná výkladní figurína, svým momentálním umístěním definuje napětí, místo. Oskar má výhled jako málokdo ve Vídni, nyní se dívá na Schönbrunn a vypadá šťastně.

Selská zahrádka Brigitty Lukasserové a její dcery Brigitty Vogl-Lukasserové v horách

Matka s dcerou se starají, každá svým způsobem, o selskou zahrádku ve východním Tyrolsku.

„Když se o půl šesté ráno probudím a uslyším maminku, jak si na zahradě zpívá, tak vím, že se jí vede dobře.“

Co roste, má být i užitečné, hezké na pohled a jednoduché na péči – kritéria, která tato selská zahrádka 1 200 m nad mořem jistě splňuje.

Malý nožík a nádoba, opatrně sklízí lístky salátů, rukoly a bylinek. Později je odnese synovi do hostince „U obory“. Čerstvá zelenina z vlastní produkce, kde to dnes ještě dostanete na stůl? „Zahradu dělám 40 let,“ říká Brigítte.

„Když se večer vracím z hostince, vede moje první cesta do zahrady. To je moje království.“ V selských rodinách je velmi typické a důležité, že za zahradu odpovídá určitý člen rodiny. Semena pro některé v tyrolských zahradách pěstované druhy se koupit nedají. Tradičně je (zatím) sklízí a mezi sebou vyměňují selky samy.

Dcera Brigítte pracuje na univerzitě ve Vídni jako vědecká pracovnice, etnobotanička. Jejím hlavním tématem jsou „selské zahrady“. Zájem o tradiční selské tyrolské zahrady však kuriózně nepochytila doma, ale oklikou na stáži v Mexiku, kde studovala zahrady mayských žen.

Skrytá klášterní zahrada mladého kněze Gernota Grammera

Disciplína a smysl pro humor, to je kombinace, která sluší jak členům řádu, tak zahradám.

„Zahrada je něco velmi intimního a tato je jako já, co nejkorektnější, ale trochu šibalská, tak jako parter v italské zahradě, která je zcela formální, ale na jedné straně mírně klesá, a tak to má i zůstat.“

V bývalé zahradě konventu hornorakouského kláštera svatého Florianu si založil kněz Mag. Gernot Grammer svou soukromou zahradu – jeden velmi osobní azyl. Před 14 lety vstoupil Gernot jako novic do kláštera a začal znovu zakládat jeho zahrady. 31letý augustinián, mistr kuchyně a pohostinství, chce obohacovat stůl obyvatel a žáků kláštera o vlastní čerstvou zeleninu z obnovené kuchyňské zahrady. Další uzavřený prostor, bývalá seniorská zahrada, přestala být používána. Gernot ji znovu vybudoval avšak podle vzpomínek na země, které jako dítě navštívil se svou matkou. V lodžii se Gernot - zahradník rád posadí do železné sesle a zapálí si tureckou vodní dýmku. Přes obláčky kouře se pak dívá na věž klášterního kostela, přes hranice „své“ zahrady, medituje a někdy se zasní: „Tady je moje zahrada – Therapiegarten.“

Historický krajinářský park Brigitty Orsini-Rosenbergové, zámek Damschach u Wernbergu v Korutanech

Pohledové osy, plochy, symboly: historický krajinářský park je zformovanou filozofií

„Památkáři po mně požadovali, abych tuto pro ně příliš mladou část zahrady z roku 1929 odstranila. Přitom ji založila moje tchyně...“

Paní Orsini-Rosenbergová nazývá zámek a jeho historický krajinářský park svým vlastním. Je to jedna z mála soukromých rakouských zahrad, které jsou památkově chráněny.

Před dobrými deseti lety paní domu provázela parkem pana profesora Gezu Hajose metrovými kopřivami. Jeho znalecké oko rozeznalo zarostlou perlu krajinářského parku, a proto vyzval majitele, aby jej restaurovali. „Zahrady mne tehdy nijak zvlášť nezajímaly,“ říká Brigitte, která žila celý život ve Vídni a studovala architekturu. „Pak jsem se ale parku začala přibližovat jako archeolog.“ V zámeckém archivu pak objevila sbírku básní opěvující všechny prvky v parku a knihy dokumentující použití i nákupy rostlin do parku začátkem 19. století. Na Damschachu bylo tehdy vysázeno 600 druhů z celého světa.

Park o šesti hektarech, z čehož dva byly reprezentativní, se začal zásadně měnit po rozpadu monarchie po roce 1918. Většina území byla zalesněna smrky. „Před osmi lety jsme začali park osvobozovat.“ Všechny tři Brigittiny umělecky nadané děti užívají „svého“ parku pro divadelní představení či výstavy. Brigitte ráda zájemce provede parkem s výkladem: „Protože člověk vidí více, když o věci něco ví,“ dodává Brigitte. „Procházka krajinářským parkem je jako procházka životem.“ Člověk toho musí ale spoustu znát, aby všechnu symboliku pochopil.

**V zahradě jedné bylinkářky – čarodějnice
Miriam Wiegele**

Zvědavost, jak působí různé druhy rostlin, udělala z Miriam jednu z nejžádanějších expertek na bylinky. A navíc umí vyprávět spoustu historek.

„Zahrada musí vyzařovat i smyslnost.“

Miriam ve své zahradě kultivuje tisíce léčivých rostlin. Uspořádaně to vypadá však jen v bezprostředním okolí domu. Vystudovala politické vědy, vlastně se chtěla stát lékařkou, ale také toužila sama podle svých představ léčit své děti, což se tehdy neshodovalo. Dnes se po léta vědecky věnuje tzv. farmakognosii, nauce o účinných látkách v rostlinách. Napsala spoustu knih, pravidelně vysílá v rozhlasu. V zahradní části před domem má Miriam svou pokladnici léčivěk z celého světa. Na první pohled to vypadá jako zmatený propletenec.

Estetické zákony ale zapomeneme, jakmile Miriam začne vyprávět. O každé rostlině - a v zahradě má několik tisíc léčivěk - zná historku, ale ta je vždy vědecky podložena. „Vyprávěnky potřebuji k tomu, aby si lidé rostliny zapamatovali.“

Dnes se Miriam zasazuje za to, aby vzdělání „fyto-log“ bylo společensky uznáno a zdravotní poradce pro preventivní užívání rostlin byl považován za kolegu klasických lékařů.

Zahrada pro duši Annemarie Gadermaierové

Annemarie se pro zahradu rozhodla kvůli starým meruňkám.

„Já jsem doma v zahradě a ne v domě.“

Annemarie Gadermaierová kultivuje ve své zahradě staré skoro zapomenuté odrůdy meruňek. Klid a síla navíc vycházejí z jednoho hinduistického altánu. Dům, ke kterému patří 5000 m² zahrady, je příliš malý a příliš starý, aby odpovídal potřebám tříčlenné rodiny. Zato ta zahrada! Ji, ne dům, si Annemarie zvolila za místo svého žití. Nebo to bylo naopak? Všude, kde Annemarie předtím bydlela, měla zahradu. Na malém balkoně či podél potoka, 5 000 nebo 20 m². „Ze žádné zahrady jsem si ale do té další vůbec nic s sebou nevzala. Hodně to sice bolelo, ale vždy to byla i lekce v odpoutání se.“ Partner Annemarie je v srdci úzce spjat s vědeckým náboženstvím, jeho spiritualita je v zahradě vložena do chrámu Schrein, na kterém pracoval sedm let. Pro katoličku Annemarie bylo vypořádání se s jiným náboženským přesvědčením velkou výzvou. „Pro mne se dnes již stal prostor kolem Schrein centrem zahrady.“

Japonsky inspirovaná koncentrace Waltera Hödla

Walter nejprve pro sebe objevil umění ikebany a poté vytvořil zahradu založenou na principech dálného východu.

„Kdo se chce naučit jednoduchosti a střídmosti, ten se obzvlášť obává zjednodušování.“

Walter hledal protipól ke svému stresovému zaměstnání, až došel k ikebance. Koncentrace, přesnost, vyváženost, to jsou požadavky ikebany. „V umění ikebany je člověk prvních sto let stále začátečníkem.“

Rok a půl Walter exaktně plánoval dům a zahradu na pouhých 700 m². Uvnitř a venku jsou spolu úzce svázány. Velký, směrem k zahradě otevřený dům ladí s proporcemi jednotlivých částí zahrady. Tyto jsou uspořádány cíleně pro jednotlivá roční období.

Jenom položení kamenů se učí japonského zahradního umění učí čtyři roky. Walter každý kámen sám vyhledal, zvolil a umístil. „Kameny ztělesňují stabilitu a jistotu. Asi po tom podvědomě silně toužím.“

Terasa z ložnice je na střeše garáže. Její přímé napojení na ložnici vítá manželka Margit. Postranní zdi jsou vytaženy do větší výšky, pozadí je otevřeno do krajiny, použito je minimálně symbolických prvků. „Aby se duše naladila na to, co je v životě podstatné.“

„Nikdo doopravdy nevidí jediný květ – je tak malý, že potřebuje čas. Potřebuje čas, aby byl viděn, stejně jako je třeba věnovat čas příteli.“
Georgia O'Keeffe

„I ta nejmenší zahrada je někdy příliš velká, jde-li o práci, která jí má být věnována. Avšak i ta největší zahrada je příliš malá, vrátíme-li se z lovu (nákupu rostlin) a je potřeba je umístit.“
Jürgen Dahl

„Ten, kdo kultivuje svoji zahradu a přivádí květy a plody k jejich dokonalosti, ten zároveň buduje svou vlastní bytost.“
Ezra Weston